

Školní preventivní strategie školy (ŠPSŠ)

období: 2024–2029

Hlavní funkce strategie

- stanovit základní rámec primární prevence rizikového chování u žáků na období 2024-2029
- stanovit hlavní cíle a priority rozvoje v politice primární prevence rizikového chování u žáků na období 2024-2029
- informovat laickou veřejnost o cílech a prioritách primární prevence rizikového chování žáků
- školní preventivní strategie vychází z národní Strategie prevence rizikového chování

Specifická primární prevence rizikového chování

- aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezení výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků

Formy rizikového chování

MŠMT definuje formy rizikového chování a doporučuje školám v rámci preventivních programů jejich eliminaci

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování
- záškoláctví

- závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus, gambling, sebepoškozování
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- spektrum poruch příjmu potravy
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování
- nová náboženská hnutí

Zacílení a adekvátnost informací i forem působení

Realizované preventivní aktivity musí odpovídat cílové skupině a jejím věkovým, demografickým a sociokulturním charakteristikám a potřebám. U každého preventivního programu je třeba definovat, pro jakou cílovou skupinu je určen.

Způsob a metody preventivního působení

- včasný začátek preventivních aktivit – čím časnější je začátek působení programů primární prevence, tím efektivnějších výsledků je možno dosáhnout, formy působení musí být přizpůsobeny věku a možnostem žáků
- pozitivní orientace primární prevence – nabídka pozitivních alternativ a využívání pozitivních modelů vykazují větší efektivitu než používání negativních příkladů v preventivních aktivitách
- orientace na kvalitu postojů a změnu chování – každé primárně preventivní působení si klade za cíl mít pozitivní vliv na změnu postojů a chování daného jedince, součástí preventivních programů by proto mělo být získání relevantních sociálních dovedností a znalostí potřebných pro život.

Cíle strategie

Hlavním cílem je prostřednictvím efektivního systému primární prevence, fungujícího na základě komplexního působení všech na sebe vzájemně navazujících subjektů, snížit míru rizikového chování u žáků a minimalizovat jeho vznik.

Pilíře primární prevence a strategické cíle

- Systém – stabilizovat metody a nástroje efektivní primární prevence
- Koordinace – provázaná spolupráce všech subjektů v oblasti primární prevence
- Vzdělávání – zvýšení znalostí a dovedností účastníků primární prevence a cílových skupin
- Monitoring – poskytování kvalitních a efektivních programů primární prevence rizikového chování

Všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci žáků bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny. Zohledňuje se pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory.

Patří sem *programy pro větší počet osob* (třída či menší sociální skupina). V praxi ve většině případů dostačuje na realizaci programu všeobecné primární prevence středoškolské vzdělání, základní lektorský výcvik, úplné vzdělání školního metodika prevence, realizují ho i lidé se specifickými dovednostmi – např. záchranáři, policisté, odborní lektori, lékaři, ...

Cílem je např. zamezit nebo oddálit užívání návykových látek, či zamezení nebo oddálení výskytu dalších forem rizikového chování. Jedná se o tematické programy se zpracovanou metodikou.

Koordinace aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování, jejíž cílem je uvádět ve vzájemný soulad aktivity jednotlivých participantů, předmětem jejího zájmu je široké spektrum na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících vzdělávacích, kontrolních a evaluačních opatření, uskutečňovaných na mezinárodní, národní, krajské a místní úrovni. Koordinace preventivních programů umožňuje systémově zavádět aktivity podporující protektivní a minimalizující rizikové faktory vznikající v průběhu života jedince.

Efektivita v primární prevenci

- komplexnost a kombinace mnohočetných strategií působících na určitou cílovou skupinu, preventivní programy je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí
- dlouhodobá a kontinuální práce s dětmi a mládeží (soustavné budování důvěry, zapojení rodičů a pedagogů, systematicky plánovaná a evaluovaná práce)
- dobrá provázanost programů a jejich graduování z hlediska věku a rizikovosti cílové skupiny
- včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku
- práce v malých skupinách (max. 30 účastníků, kruhové uspořádání sezení, interakce, dialog)
- aktivní účast cílové skupiny (prožitky, výtvarné a pohybové techniky, rozbor, nutná zpětná vazba, vždy aktivitu zpracovat, „vytěžit“) a využití „peer prvku“ (věkové blízkosti s dětmi),
- reakce na aktuální potřeby cílové populace (nutno sledovat nové trendy, být tzv. „in“, sledovat vývoj konkrétní skupiny, mít o ní informace)
- nabídka pozitivních alternativ k rizikovému chování (zdravý životní styl, posilování sebevědomí, odbourávání genderových stereotypů, rozvoj komunikace, nácvik řešení problémů, vedení k zodpovědnosti)
- využití „KAB“ modelu – orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování. Např. posílení schopnosti mladých lidí čelit tlaku k užívání návykových látek zvýšeným sebevědomím, nácvikem asertivity a schopností odmítat, zkvalitněním sociální komunikace a schopnosti obstát v kolektivu a řešit problémy sociálně přiměřeným způsobem
- jasný a strukturovaný program (předem daná metodika, požadavky na vzdělání a kompetence lektorů, časové ohraničení, vymezená témata a pravidla, shrnující závěr)
- důraz na kontext programu (respektování specifik dané lokality, spolupráce s rodiči, spolupráce institucí zapojených do programu prevence)

- denormalizace – primární prevence má přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které není příznivé k šíření rizikového chování, „rizikové chování zde není normální“
- podpora protektivních faktorů ve společnosti, vytváření podpůrného a pečujícího prostředí.

Systém odborného pedagogicko-psychologického poradenství

- výchovný poradce a metodik prevence
- pedagogicko-psychologická poradna – PPP
- speciálně pedagogické centrum SPC – zřizována MŠMT při speciálních školách a slouží především potřebám zdravotně postižených dětí
- středisko výchovné péče – SVP – poskytují preventivně výchovnou péči dětem a mládeži, u nichž je dominantní porucha chování, nebyla však nařízena ústavní nebo ochranná výchova, střediska poskytují klientům pomoc zejména v případech, kdy se vyskytnou školní, rodinné či psychické problémy, zneužívání návykových látek, gamblerství, příp. projevy sociality, střediska zajišťují ambulantní pomoc, mohou poskytovat i péči internátní
- institut pedagogicko-psychologického poradenství – IPPP – je přímo řízená organizace MŠMT, slouží jako metodicko-výzkumná základna pedagogicko-psychologického poradenství
- OSPOD
- PČR

Diagnostika v práci výchovného poradce a metodika prevence

- konzultace s pedagogickými pracovníky, žáky, zákonnými zástupci – pohovory, pozorování.

Monitorovací systém problémových projevů chování na škole

- sledování chování žáků, které je možné zaznamenat v průběhu vyučování a pobytu dítěte ve škole – práce je založena na přímém pozorování

- a) vyčleňování a nepřijetí do kolektivu spolužáků
- b) úzkostné projevy
- c) projevy poruch chování
- d) závislosti
- e) šikana
- f) neprospěch – dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie
- g) záškoláctví
- h) nevhodné chování vůči spolužákům
- i) nevhodné chování vůči vyučujícím

Program poradenských služeb ve škole

Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené zejména na:

- a) poskytování podpůrných opatření pro žáky se SVP 3
- b) sledování a vyhodnocování účinnosti zvolených podpůrných opatření
- c) prevenci školní neúspěšnosti
- d) podporu vzdělávání a sociálního začleňování žáků z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami
- e) vzdělávání žáků nadaných a mimořádně nadaných
- f) na průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či vzdělávacími obtížemi a vytváření příznivého sociálního klimatu pro přijímání kulturních a jiných odlišností ve škole a školském zařízení
- g) včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů
- h) předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace
- i) průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů uskutečňovaných školou
- j) podpora školních žakovských aktivit (školní časopis, školní soutěže, sportovní turnaje, Den Země apod., SOČ, SOD atd.)

k) metodickou podporu učitelům při použití psychologických a speciálně pedagogických postupů vzdělávací činnosti školy

l) spolupráci a komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci m) spolupráci školy při poskytování poradenských služeb se školskými poradenskými zařízeními (pedagogicko – psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče)

Spolupráce s krajským metodikem prevence a metodikem prevence v pedagogicko-psychologické poradně (PPP)

Školní metodik prevence (dále ŠMP) je pracovník školy nebo školského zařízení.

Standardní činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Mezi standardní činnosti ŠMP patří metodické, koordinační, informační a poradenské činnosti. Mezi jeho činnosti patří zejména:

- **koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy** – koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších forem rizikového chování
- **metodické vedení pedagogických pracovníků školy v oblasti primární prevence rizikového chování** - (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy, nastavení vhodné podpory směřující k odstranění rizikového chování apod.)
- **koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků**, zejména třídních učitelů v oblasti primární prevence rizikového chování
- **koordinace spolupráce školy** s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku primární prevenci rizikového chování
- **vedení písemných záznamů** umožňujících doložit rozsah a obsah jeho činností, navržených a realizovaných opatření

Program proti šikanování

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6 a je součástí školního Minimálního preventivního programu. Je vypracován v souladu s platným zněním Školního řádu.

1) Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na oblast komunikace, rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, a to bez ohledu na to, zda zde k projevům šikany již došlo či ne.

2) Odpovědnost za plnění programu

- na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci
- jeho koordinace je v kompetenci ŠMP
- za realizaci je odpovědná ředitelka školy

3) Co je a co není šikana

Jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.

Základní formy:

- fyzická šikana: bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí, sexuální násilí
- psychická šikana: nadávky, pomluvy, vyhrožování, zesměšňování

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrozit, ponížit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

4) Prevence šikany

Každý pedagog je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy.

Je povinen zejména:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi dětmi
- jednat s dětmi jako s partnery
- udržovat ovzduší důvěry mezi dětmi a pedagogy
- v kritických situacích dát jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- nebýt lhostejný k projevům agresivity
- informovat děti i rodiče, na koho se obrátit při problémech – třídní učitel, výchovný poradce, schránka důvěry, vedení školy, linka důvěry

Ředitel školy:

- zajišťuje vzdělávání pracovníků v oblasti šikanování,
- zajišťuje doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti sociálně patologických jevů,
- zajistí, aby ve školním řádu byla jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení,
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole i při školních akcích,

- zajistí, aby žáci a pedagogové byli seznámeni s negativními důsledky šikany,
- spolupracuje se ŠMP a TU při řešení krizových situací.

Školní metodik prevence (ŠMP):

- koordinuje plán proti šikanování a následně s programem proti šikanování seznámí všechny pedagogické pracovníky,
- spolupracuje s TU a vedením školy při řešení krizových situací,
- spolupracuje s okresním metodikem prevence, zdravotnickými zařízeními nebo psychology, Policií ČR, orgány sociálně právní ochrany dětí a mládeže, Renarkonem ...,
- podílí se na aktivitách v rámci prevence šikany.

Třídní učitelé (TU):

- na začátku školního roku informují žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech ve škole (TU, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy), ale i mimo školu,
- seznámí na začátku roku žáky i rodiče s programem proti šikaně (zápis v třídní knize, třídní schůzky),
- řeší okamžitě projevy sociálně patologického chování (ve spolupráci s výchovným poradcem a ŠMP),
- v průběhu školního roku diskutují se žáky o slušném chování i pozitivních mezilidských vztazích.

Rodiče:

- v případě podezření na šikanu týkající se nejen jejich dítěte, ale i ostatních spolužáků, informují TU nebo jiného pedagoga, ŠMP, VP nebo přímo vedení školy,

- spolupracují se školou při řešení problému,
- vzdělávají se v dané oblasti,
- spolupracují s PPP či jinými odbornými pracovišti v případě problémů.

Aktivity školy v prevenci proti šikaně:

- adaptační kurzy pro žáky 1. ročníku a prim
- dramatická výchova
- prožitkový programy „Vztahy ve třídě“, „Šikana“, (Renarkon)
- práce učitelů, případně ŠMP nebo VP s třídním kolektivem,
- informační leták, doporučená literatura a kontaktní adresy na webových stránkách školy, na nástěnkách ŠMP a VP
- poradenské služby VP a ŠMP, pravidla chování ve Školním řádu

5) Krizový plán

Postup při řešení šikany nebo podezření na šikanu:

- informovat TU, také ŠMP a vedení školy, dohodnout další postup, je třeba postupovat velmi uvážlivě a citlivě, každý případ je jiný, dodržovat diskrétnost a důvěrnost informací, neřešit před celou třídou,
- zorientovat se v situaci, provést orientační šetření (ŠMP ve spolupráci s TU),
- zvážit, zda požádat o spolupráci okresního metodika prevence, zda provést, sociometrické testy, zda přivolat Policii ČR apod.,
- postupovat v souladu s Metodickým pokynem MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6.

Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi – v soukromí, upozornit, že případ nebude řešen před celou třídou. (TU, ŠMP)
2. Nalezení vhodných svědků. (TU)
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky, nikoli však konfrontace obětí a agresorů. Zaměřit se na otázky Kdo je obětí a kdo agresorem, Kolik jich je, Kdo je iniciátorem, Kdo je aktivním účastníkem, Co, kdy a kde dělali agresori obětem, Jak dlouho to trvá, (TU, ŠMP).
4. Zajistit ochranu obětem. Znovu s nimi hovořit (velmi citlivě), pokud se lišila jejich výpověď od výpovědi svědků. Případně se spojit s rodiči oběti a požádat o pomoc a spolupráci. (TU, ŠMP)
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi – snažit se najít nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování. (TU, ŠMP, minimálně dva).
6. Svolat schůzku za účasti vedení školy, ŠMP, TU. Projednat, zda se jedná o šikanu a v jaké závažnosti, jaká opatření učinit vzhledem k oběti a agresorovi i třídě jako celku, rozhodnout, kdo bude jednat s rodiči obětí a agresorů.
7. Pozvat do školy rodiče agresorů (jsou-li nezletilí), seznámit je s navrženými opatřeními, požádat je o spolupráci, provést zápis. Je-li agresor zletilý, jednat přímo s ním.
8. Pozvat do školy rodiče oběti (nezletilé), ne však zároveň s rodiči agresora. Dohodnout další opatření a postup k nápravě situace. Provést zápis. TU oznámí případné potrestání viníků ve třídě a dá najevo, že škola nebude shovívavá k podobným projevům chování a že bude vyžadovat plnění Školního řádu. Třídu nadále sleduje a konzultuje postup s ŠMP.

Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.

4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

6) Výchovná opatření

Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí, ...). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina). Další práce se třídou je v kompetenci TU, ŠMP nebo VP, případně jiných odborníků. Je třeba si uvědomit, že naším cílem není potrestat viníky, ale především zajistit nápravu a zlepšení vztahů ve třídě.

Pro potrestání agresorů lze užít následující výchovná opatření:

- napomenutí a důtka TU, důtka ředitele školy
- snížení známky z chování
- podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia

Vypracovaly:

Mgr. Zuzana Kovářová,
Mgr. Petra Lantová,
Ing. Jitka Vaňková,
Mgr. Martina Šumberová